

XORAZM VILOYATINING INVESTITSIYA SALOHİYATI VA ASOSIY KAPITALGA INVESTITSIYALAR DINAMIKASI TAHLILI

Sultanova Aziza Baxtiyor qizi

Abu Rayhon Beruniy nomidagi

Urganch davlat universiteti

mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya

Tadqiqot Xorazm viloyatining investitsiya salohiyati va asosiy kapitalga investitsiyalar dinamikasini rasmiy statistik ma'lumotlar asosida kompleks tahlil qildi. Unda investitsiya oqimlarining hajmi, moliyalashtirish manbalari, xorijiy investitsiyalar ulushi hamda hududning iqtisodiy imkoniyatlarini belgilovchi omillar baholandi. Tahlil natijalari investitsiya faolligi izchil oshganini, markazlashmagan moliyalashtirish manbalari va xorijiy sarmoyalar ulushi kengayganini hamda investitsiya salohiyati mustahkamlanganini tasdiqladi. Qayta ishlash sanoati, logistika, turizm infratuzilmasi va mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish orqali investitsiya oqimlarini yanada kengaytirishga xizmat qiluvchi amaliy takliflar ishlab chiqildi. Olingan natijalar hududiy investitsiya siyosatini ilmiy asosda takomillashtirish imkoniyatlarini yoritdi.

Kalit so'zlar: investitsiya salohiyati, asosiy kapital, investitsiyalar dinamikasi, xorijiy investitsiyalar, Xorazm viloyati, hududiy rivojlanish, investitsiya faolligi.

Аннотация

Исследование выполнило комплексный анализ инвестиционного потенциала Хорезмской области и динамики инвестиций в основной капитал на основе официальных статистических данных. Были оценены объёмы инвестиционных потоков, источники финансирования, доля иностранных инвестиций и факторы, определяющие экономический потенциал региона. Полученные результаты подтвердили устойчивый рост инвестиционной активности, расширение роли внебюджетных источников финансирования и увеличение вклада иностранного капитала в развитие региональной экономики. Кроме того, были разработаны практические рекомендации по развитию перерабатывающей промышленности, логистики, туристической инфраструктуры и местного предпринимательства. Исследование показало возможности дальнейшего совершенствования региональной инвестиционной политики на научно обоснованной основе.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, основной капитал, динамика инвестиций, иностранные инвестиции, Хорезмская область, региональное развитие, инвестиционная активность.

Abstract

The study conducted a comprehensive analysis of the investment potential of the Khorezm region and the dynamics of fixed capital investment using official statistical data. It evaluated investment flows, financing sources, the share of foreign investment, and the key factors determining regional economic capacity. The findings confirmed a steady increase in investment activity, the expanding role of non-centralized financing

sources, and the growing contribution of foreign capital to regional development. The study also developed practical recommendations aimed at strengthening processing industries, logistics, tourism infrastructure, and local entrepreneurship to support further investment growth. The results provided an evidence-based foundation for improving regional investment policy and enhancing sustainable economic development.

Keywords: investment potential, fixed capital, investment dynamics, foreign investment, Khorezm region, regional development, investment activity.

KIRISH

Hududlarning barqaror iqtisodiy o'sishi ko'p jihatdan asosiy kapitalga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmiga va ularning qanchalik unumli o'zlashtirilishiga bog'liq bo'ladi. Yangi ishlab chiqarish quvvatlarini barpo etish, faoliyat ko'rsatayotgan korxonalarni modernizatsiya qilish, transport va muhandislik infratuzilmasini yangilash - bularning barchasi uzoq muddatli investitsiya oqimlari orqali ro'yobga chiqadi. Investitsiya kapital jamg'arilishini ta'minlab, ish o'rinlari yaratadi, mahalliy byudjet daromadlarini kengaytiradi va aholi farovonligini oshiradi. Aynan asosiy kapitalga investitsiyalar dinamikasi hududning iqtisodiy salohiyati qanchalik faol ishga solinayotganini ko'rsatuvchi eng ishonchli o'lchovlardan biri hisoblanadi.

Hududning investitsion salohiyati deganda uning ishlab chiqarish, tabiiy, mehnat, infratuzilma va institutsional resurslarining investitsiyalarni jalb qilish hamda ularni samarali o'zlashtirish qobiliyatini ta'minlovchi yig'indisi tushuniladi. Salohiyat statik zaxira emas, balki dinamik tushuncha bo'lib, u faqat mavjud imkoniyatlar mavjudligini emas, ularning qay darajada harakatga keltirilayotganini ham qamrab oladi. Asosiy kapitalga investitsiyalar aynan shu harakatlantirish jarayonining moddiy ifodasi hisoblanadi: yangi bino va inshootlar, mashina va uskunalar, transport vositalari hamda boshqa uzoq muddatli aktivlarga qilingan xarajatlar hududning kelajakdagi ishlab chiqarish quvvatini shakllantiradi. Investitsiya salohiyatini baholashda ham imkoniyatlar tarkibi, ham ularning natijaviy ko'rsatkichlar bilan bog'liqligi birgalikda ko'rib chiqilishi maqsadga muvofiq.

O'zbekistonda investitsion faollik yuqori sur'atlar bilan kengaydi. Bu o'sishning zaminida investitsiya faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy asosning izchil mustahkamlanishi turadi: "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonun investorlar huquqlarining kafolatlarini hamda davlat qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarini aniq belgilab berdi va hududlarga sarmoya kiritishni rag'batlantiruvchi tartib-taomillarni soddalashtirdi [1]. Milliy statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilning yanvar-sentabr oylarida asosiy kapitalga jami 443,6 trln so'mlik investitsiya o'zlashtirildi va investitsiya oqimi hududlar bo'ylab barqaror kengayib bordi [2]. Yil yakunida bu ko'rsatkich 591,1 trln so'mga yetib, 2024-yilga nisbatan 10,5 foizlik o'sish qayd etildi [3].

Umumrespublika oqimida Xorazm viloyati o'ziga xos o'rin egallaydi. 2025-yilning yanvar-sentabr oylarida viloyatda 17,2 trln so'mlik investitsiya o'zlashtirilib, respublikadagi ulushi 3,9 foizni tashkil etdi [2]. Ko'rsatkichning nisbatan mo'tadil ulushi viloyat oldida turgan real imkoniyatlarni - agrar-sanoat resurs bazasini kengroq

ishga solish, qayta ishlash tarmoqlarini rivojlantirish va turizm salohiyatidan foydalanish istiqbolini - namoyon etadi. Hududiy statistikaning ochiq va muntazam yangilanib boruvchi ma'lumotlar tizimi bu jarayonlarni yildan-yilga izchil kuzatish imkonini beradi [4].

Amaliy nuqtai nazardan viloyatning investitsion holatini baholash mahalliy hokimiyat organlari, tadbirkorlar va potensial investorlar uchun bir xilda ahamiyatlidir. U qaysi tarmoqlarga mablag' yo'naltirish maqsadga muvofiqligini, moliyalashtirishning qaysi manbalari kengayib borayotganini hamda hududning kuchli tomonlarini ko'rsatib beradi. Real loyihalarni tanlashda, byudjet mablag'larini taqsimlashda va investorlar bilan muzokaralar olib borishda aynan shunday tahlilga tayanish samarali natija beradi.

Hududlarni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati investitsiya oqimlarini viloyatlarga yo'naltirishga alohida e'tibor qaratdi. Investitsiya muhitini yaxshilash, ma'muriy tartib-taomillarni soddalashtirish, tayyor infratuzilmaga ega maydonchalarni shakllantirish va investorlarga huquqiy kafolatlar berish kabi chora-tadbirlar mahalliy darajada sarmoya kiritishni rag'batlantirdi. Bunday siyosiy ustuvorlik Xorazm viloyatiga o'z resurs bazasini investitsion loyihalar orqali faolroq ishga solish imkonini berdi. Amaliy jihatdan viloyat investitsiya jarayonini kuzatib borish mahalliy iqtisodiy rejalashtirishni dalillar bilan asoslashga xizmat qiladi.

Ishning maqsadi Xorazm viloyati investitsiya salohiyatini shakllantiruvchi omillarni ochib berish, asosiy kapitalga investitsiyalarning dinamikasi, hududiy va manba tarkibidagi o'zgarishlarni rasmiy ma'lumotlar asosida baholash hamda salohiyatni yanada samarali ishga solishga qaratilgan amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

Hududiy investitsion jozibadorlik va raqobatbardoshlik masalalari iqtisodiy adabiyotda keng o'rganilgan. Mintaqa raqobatbardoshligini tarmoqlar tarkibi, infratuzilma va investitsion imkoniyatlar orqali baholovchi yondashuv Xorazm viloyati misolida qo'llanilib, viloyat iqtisodiy salohiyatining raqobatbardoshlikka bevosita ta'siri asoslab berilgan [5]. Bunday ishlarda hududning kuchli tomonlarini va rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashda kompleks ko'rsatkichlar tizimidan foydalanish samarali natija bergani ko'rsatilgan.

Viloyatning iqtisodiy salohiyatidan foydalanish samaradorligini oshirishga bag'ishlangan yangi tadqiqotlarda 2025-yil ma'lumotlari asosida hududiy natijalar baholandi: viloyat iqtisodiyoti 107,9 foizlik o'sish ko'rsatib, asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi o'tgan yilga nisbatan 134,9 foizga yetgani qayd etilgan [6]. Bunday yuqori sur'at viloyat salohiyatining faol ishga solinayotganini tasdiqlaydi va uni yanada mustahkamlashning ilmiy-amaliy usullarini izlashni taqozo etadi.

Nazariy jihatdan hududiy investitsion jozibadorlik bir qator omillar tizimi orqali tushuntiriladi. Ularga tabiiy-resurs ta'minoti, geografik joylashuv va tranzit imkoniyatlari, mehnat resurslarining miqdori va sifati, infratuzilma rivojlanishi, institutsional muhitning barqarorligi hamda huquqiy kafolatlar darajasi kiradi. Ushbu

omillarning uyg'un rivojlanishi hududga sarmoya kiritish tavakkalchiligini kamaytiradi va investorlar uchun kutilayotgan daromadlilikni oshiradi. Empirik ishlarda hududlarning bunday omillar bo'yicha farqlanishi ularning investitsiya oqimlaridagi tafovutlarni tushuntirishda asosiy o'rin egallashi ko'rsatilgan.

Hududiy investitsiya jarayonlarini o'rganishda rasmiy statistik ma'lumotlarning muntazam va ochiq taqdim etilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Milliy va hududiy statistika organlarining ochiq ma'lumotlar tizimlari investitsiyalarni hajm, o'sish sur'ati, moliyalashtirish manbalari va hududiy taqsimot bo'yicha izchil kuzatish imkonini beradi. Tadqiqotchilar bunday ma'lumotlarga tayangan holda hududlar rivojlanishidagi tendensiyalarni aniqlaydi va dalillarga asoslangan xulosalar shakllantiradi. Ma'lumotlarning ishonchliligi va tekshiriladigan manbalardan olinishi olib borilgan tahlil natijalarining asoslilikini ta'minlaydi.

Asosiy kapitalning takror ishlab chiqarilishi nazariyasi investitsiyalarni nafaqat joriy iqtisodiy o'sish, balki uzoq muddatli rivojlanish salohiyati bilan bog'laydi. Investitsiyalar aylanma jarayon sifatida qaraladi: yaratilgan yangi quvvatlar qo'shimcha daromad hosil qiladi, bu daromadning bir qismi qayta investitsiyalanib, salohiyatning kengaytirilgan takror ishlab chiqarilishini ta'minlaydi. Hududiy miqyosda bunday aylanishning barqarorligi moliyalashtirish manbalarining diversifikatsiyasiga, xususan markazlashmagan va xorijiy manbalarning ishtirokiga bog'liq bo'ladi.

Viloyatlararo investitsion farqlarni o'lchashga bag'ishlangan ishlarda statistik modellashtirish, indekslar va regression tahlil vositalari qo'llanilib, hududlarning sarmoya jalb etish darajasidagi tafovutlar miqdoriy jihatdan baholangan hamda investitsiya strategiyasini shakllantirishga oid amaliy tavsiyalar berilgan [7]. Ushbu metodologik yo'nalish hududlarni qiyoslash va ularning respublika oqimidagi o'rnini aniqlashda mustahkam asos yaratadi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning hududiy iqtisodiyotga ta'siri Buxoro viloyati materiallarida o'rganilib, sarmoyalar mahalliy ustuvorliklar bilan uyg'unlashganda hududiy yalpi mahsulot, bandlik va sanoat diversifikatsiyasiga sezilarli hissa qo'shishi empirik dalillar bilan tasdiqlangan [8]. Ushbu xulosalar qo'shni resurs profiliga ega bo'lgan Xorazm viloyati uchun ham metodologik ahamiyat kasb etadi.

Investitsiyalarni jalb qilishda ixtisoslashgan hududlarni faollashtirishga qaratilgan tadqiqotlarda milliy miqyosdagi ko'rsatkichlar dinamikasi keltirilgan: asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar 2019-yildagi 189,9 trln so'mdan 2023-yilda 352,1 trln so'mga o'sgani, hududlarga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni takomillashtirish yo'llari asoslangan [9]. Bu ishlarda Xorazm viloyati bo'yicha xorijiy investitsiya oqimlarining o'sib borishi ham qayd etilgan.

Asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalarni tarkibiy jihatdan o'rganish uslubiyati Navoiy viloyati misolida batafsil ishlab chiqilib, investitsiyalarning moliyalashtirish manbalari, texnologik tarkibi hamda iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha taqsimoti tahlil etilgan [10]. Ushbu yondashuv hududiy investitsiyalarni ko'p o'lchovli baholashga imkon beradi va shu maqolada ham qo'llash uchun qulay tayanch bo'ldi. Umuman,

mavjud adabiyotlar hududiy investitsion salohiyatni baholashning nazariy va uslubiy asoslarini boyitgan bo'lsa-da, Xorazm viloyati bo'yicha asosiy kapitalga investitsiyalarning eng so'nggi yillardagi dinamikasini yaxlit, rasmiy statistikaga tayangan holda umumlashtiruvchi ishlar hali yetarli emas. Ushbu bo'shliqning qisman to'ldirilishi taqdim etilayotgan ishning ilmiy-amaliy o'rnini belgilaydi.

METODOLOGIYA

Ishning axborot bazasini rasmiy va ochiq manbalar tashkil etdi. Milliy hamda hududlar kesimidagi umumlashtirilgan ko'rsatkichlar O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining ochiq ma'lumotlar tizimidan olindi [4]. Xorazm viloyatiga oid yillik va choraklik batafsil ko'rsatkichlar - investitsiyalarning moliyalashtirish manbalari, o'sish sur'atlari hamda shahar va tumanlar bo'yicha taqsimoti - hududiy statistika boshqarmasining rasmiy nashrlari va veb-resursidan foydalanilgan holda shakllantirildi [11]. Choraklik kesimdagi tafsilotlar boshqarmaning davriy press-relizlaridan olindi [12].

Baholashda o'zaro to'ldiruvchi bir necha usul qo'llanildi. Vaqt qatorlari yordamida asosiy kapitalga investitsiyalarning yillik va choraklik hajmlari izchil davrlarda kuzatildi; o'sish sur'atlari o'tgan yilning mos davriga nisbatan hisoblab chiqildi. Tarkibiy tahlil investitsiyalarni markazlashgan, markazlashmagan va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy manbalar kesimida taqsimlash orqali moliyalashtirish tuzilishidagi siljishlarni ochib berdi. Hududiy tahlil viloyat ichida shahar va tumanlar ulushini o'lchash, qiyosiy tahlil esa viloyat ko'rsatkichlarini boshqa hududlar va respublika o'rtacha darajasi bilan solishtirish imkonini yaratdi.

Baholashda foydalanilgan asosiy ko'rsatkichlar tizimi quyidagilarni qamrab oldi: asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalarning mutlaq hajmi (mlrd va trln so'mda), o'sish sur'atlari (foizda), moliyalashtirish manbalari bo'yicha ulushlar, xorijiy investitsiya va kreditlarning umumiy hajmdagi salmog'i hamda shahar va tumanlar kesimidagi taqsimot. Bu ko'rsatkichlar birgalikda viloyat investitsiya jarayonining ham miqdoriy ko'lamini, ham sifat tarkibini ochib berishga imkon beradi.

Turli davrlarga (yillik, choraklik, to'qqiz oylik) tegishli rasmiy ma'lumotlardan foydalanilgani hisobga olinib, taqqoslashlar bir xil davrlar doirasida amalga oshirildi, davr chegaralari esa har bir ko'rsatkich yonida aniq belgilandi. Mutlaq hajmlar amaldagi narxlarda keltirilgani inflyatsion omilning ma'lum ta'sirini nazarda tutadi; shu sababdan asosiy xulosalar hajm va o'sish sur'atlarini birgalikda talqin qilish orqali shakllantirildi. Bunday yondashuv natijalarning ishonchliligini oshiradi va noaniqlikni kamaytiradi.

Hududlar o'rtasidagi tafovutlarni miqdoriy baholash bo'yicha ilmiy adabiyotda asoslangan statistik yondashuvlar tayanch metodologik ramka bo'lib xizmat qildi [7]. Barcha raqamli ko'rsatkichlar faqat tasdiqlangan rasmiy manbalardan olindi, ularning davri va manbasi aniq ko'rsatildi; taxminiy yoki noaniq ma'lumotlardan foydalanilmadi. Turli davrlarga tegishli ko'rsatkichlar taqqoslanganda ularning vaqt oralig'i alohida qayd etilib, xulosalar shu chegaralar doirasida shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Viloyat ko'rsatkichlarini to'g'ri talqin qilish uchun avval umummilliy fonni ko'rib chiqish o'rinli. So'nggi yillarda respublika bo'yicha asosiy kapitalga investitsiyalar barqaror va yuqori sur'atlar bilan o'sib bordi. 1-jadvalda tanlangan yillar kesimida milliy investitsiya hajmining o'zgarishi keltirilgan.

1-jadval

O'zbekiston Respublikasida asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar (tanlangan yillar)¹

Yil	Asosiy kapitalga investitsiyalar, trln so'm
2019	189,9
2022	269,9
2023	352,1
2025	591,1

1-jadval milliy investitsiya bazasining kengayish ko'lamini yaqqol ko'rsatadi: 2019-yildagi 189,9 trln so'mdan 2025-yilda 591,1 trln so'mgacha, ya'ni qariyb uch baravar o'sish qayd etildi [9; 3]. Bunday makroiqtisodiy muhit barcha hududlar, jumladan Xorazm viloyati uchun ham investitsiya oqimlarini kengaytirish imkoniyatini yaratdi.

Viloyatning respublika oqimidagi o'rnini aniq tasavvur etish uchun hududlar kesimidagi so'nggi ma'lumotlarni qiyoslash zarur. 2-jadvalda 2025-yilning yanvar-sentabr oylarida asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalarning hududlar bo'yicha taqsimoti berilgan.

2-jadval

2025-yil yanvar-sentabr oylarida asosiy kapitalga investitsiyalarning hududlar bo'yicha taqsimoti²

Hudud	Hajmi, trln so'm	Ulush, foizda
Toshkent shahri	71,8	16,2
Toshkent viloyati	63,6	14,3
Namangan viloyati	51,4	11,6
Navoiy viloyati	32,7	7,4
Buxoro viloyati	29,1	6,6
Qashqadaryo viloyati	28,9	6,5
Samarqand viloyati	28,3	6,4
Andijon viloyati	26,6	6,0
Farg'ona viloyati	25,7	5,8
Jizzax viloyati	18,7	4,2
Qoraqalpog'iston Respublikasi	17,6	4,0
Xorazm viloyati	17,2	3,9
Surxondaryo viloyati	17,1	3,9
Sirdaryo viloyati	14,2	3,2
Respublika bo'yicha jami	443,6	100,0

¹ Manba: rasmiy statistik ma'lumotlar asosida tuzilgan [9]; [3].

² Manba: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida tuzilgan [2].

2-jadval ko'rsatkichlari viloyatning barqaror o'rin egallaganini tasdiqlaydi: 17,2 trln so'mlik hajm bilan Xorazm respublikadagi o'n to'rt hudud qatorida ishtirok etib, ulushi 3,9 foizni tashkil etdi [2]. Poytaxt va yirik sanoat markazlarida investitsiyalar tabiiy ravishda to'planganini hisobga olganda, agrar yo'nalishga ega hudud uchun bu ko'rsatkich mustahkam baza sifatida qaraladi va o'sish uchun keng imkoniyat qoldiradi.

Viloyat investitsiya oqimining yillar davomidagi harakati barqaror ijobiy tamoyilni namoyish etdi. 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida Xorazmga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hisobidan asosiy kapitalga 1 399,7 mlrd so'm o'zlashtirilib, o'sish sur'ati o'tgan yilning mos davriga nisbatan 130,1 foizni tashkil etdi [13]. Keyingi yilning boshida sur'at yanada tezlashdi: 2024-yilning yanvar-mart oylarida asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi 2 489,6 mlrd so'mga yetib, 2023-yilning mos davriga nisbatan 137,0 foizlik o'sish qayd etildi [12].

Yil yakuni bo'yicha xorijiy sarmoyaning roli sezilarli darajada oshdi. 2024-yilning yanvar-dekabr oylarida viloyatda asosiy kapitalga o'zlashtirilgan xorijiy investitsiya va kreditlarning umumiy hajmi 8 785,2 mlrd so'mni tashkil etib, jami kiritilgan investitsiyalarning 56,2 foiziga to'g'ri keldi [11]. Ushbu ulushdan kelib chiqib, 2024-yilda viloyat bo'yicha asosiy kapitalga o'zlashtirilgan jami investitsiyalar hajmi qariyb 15,6 trln so'mga baholanadi. Xorijiy manbalarning yarmidan ko'p ulushni egallashi viloyatning tashqi investorlar uchun jozibadorligi ortib borayotganidan dalolat beradi.

2025-yilda o'sish yanada mustahkamlandi. So'nggi baholashlarga ko'ra, viloyatda asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi o'tgan yilga nisbatan 134,9 foizga yetdi, viloyat iqtisodiyoti esa 107,9 foizlik o'sish ko'rsatdi [6]. Yilning to'qqiz oyida o'zlashtirilgan 17,2 trln so'mlik hajm [2] 2024-yilning butun yili uchun baholangan darajadan (qariyb 15,6 trln so'm) allaqachon yuqori bo'ldi. Faqat viloyat markazi - Urganch shahrida 2025-yilning yanvar-dekabr oylarida 6 849,9 mlrd so'mlik investitsiya o'zlashtirildi [11], ushbu ko'rsatkich hududiy investitsion faollikning shahar darajasidagi jadal o'sishini tasdiqlaydi.

Investitsiyalarning umummilliy tarkibida ham ijobiy siljishlar kuzatildi. 2025-yilning to'qqiz oyida mamlakatga o'zlashtirilgan xorijiy investitsiya va kreditlar hajmi 34,5 mlrd AQSh dollarini tashkil etib, shundan 24,9 mlrd dollari asosiy kapitalga yo'naltirildi; to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar 1,5 baravar oshib, 14,4 mlrd dollarga yetdi, davlat kafolati ostidagi kreditlar ulushi esa 5 foiz atrofida saqlanib qoldi [14]. Xususiy va tashqi manbalar ustuvorligining kuchayishi investitsiya jarayonining tijoriy asosga tayanayotganini tasdiqlaydi. Undan oldingi 2024-yil milliy investitsiyalar bo'yicha alohida faol davr bo'lib, keyingi yillardagi barqaror o'sish uchun mustahkam zamin yaratgan edi [15].

Viloyat o'sish trayektoriyasini milliy tamoyil bilan qiyoslash muhim xulosalar beradi. Respublika bo'yicha 2025-yildagi o'sish 110,5 foizni tashkil etgan bir paytda [3], Xorazm viloyatida asosiy kapitalga investitsiyalar o'sishi 134,9 foizga yetdi [6]. Viloyat ko'rsatkichining umummilliy o'rtacha darajadan yuqori bo'lishi hududning nisbatan quyi baza ustidan jadal harakatlanayotganini va o'sish salohiyatini faol ishga

solayotganini ko'rsatadi. Bunday jadallik hududlar o'rtasidagi tafovutlarni bosqichma-bosqich qisqartirishga xizmat qiluvchi ijobiy tendensiyaning bir qismidir.

Investitsiyalarning yildan-yilga ortib borishi viloyatning natijaviy ko'rsatkichlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yangi ishlab chiqarish quvvatlari qishloq xo'jaligi xomashyosini qayta ishlash, yengil sanoat va xizmatlar sohasini kengaytirish orqali qo'shimcha ish o'rinlari yaratadi hamda aholi daromadlarini oshiradi. Investitsiya oqimining barqaror o'sishi viloyat iqtisodiyotining diversifikatsiyasini chuqurlashtirib, uni tashqi zarbalarga nisbatan chidamli qiladi. Moliyalashtirishda markazlashmagan va xorijiy manbalarning yetakchiligi ushbu barqarorlikni yanada mustahkamlaydi.

Xorazm viloyati moliyalashtirish tuzilishida ham bozor tamoyillarining kuchayishi seziladi. 2024-yilning birinchi choragida jami investitsiyalarning 94,3 foizi, ya'ni 2 346,4 mlrd so'mi markazlashmagan manbalar hisobidan ta'minlandi, markazlashgan davlat mablag'lari ulushi esa 5,7 foizni (143,2 mlrd so'm) tashkil etdi [12]. Xususiylar va jalb etilgan mablag'larning ustuvorligi investitsiya jarayonining uzoq muddatli barqarorligini mustahkamlaydi.

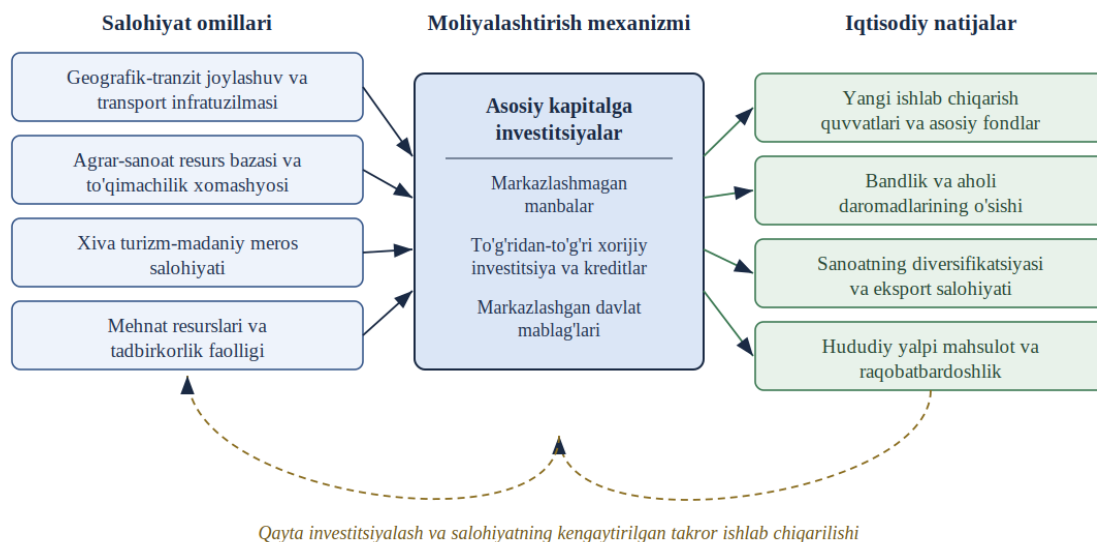
Geografik-tranzit joylashuv viloyatning muhim ustunligi hisoblanadi: Xorazm mamlakatning shimoli-g'arbida joylashib, temir yo'l va avtomobil yo'llari orqali qo'shni hududlar va tashqi bozorlar bilan bog'lanadi. Ushbu joylashuv logistika, saqlash va qayta ishlash tarmoqlariga sarmoya kiritish uchun tabiiy asos yaratadi va transport infratuzilmasiga yo'naltirilgan investitsiyalar samaradorligini oshiradi.

Agrar-sanoat resurs bazasi viloyat iqtisodiyotining tayanch bo'g'ini bo'lib qolmoqda. Paxta, sabzavot va boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlari bo'yicha barqaror xomashyo ta'minoti to'qimachilik, oziq-ovqat va qayta ishlash sanoatiga investitsiyalarni jalb qilish uchun mustahkam zamin yaratadi. Xomashyoni yakuniy mahsulotga aylantirish darajasini oshirish qo'shilgan qiymatni viloyat ichida shakllantirishga va eksport salohiyatini kengaytirishga imkon beradi. Investitsiyalarning qayta ishlash yo'nalishiga jamlanishi hududiy iqtisodiyotning barqarorligini mustahkamlaydi.

Turizm-madaniy meros salohiyati viloyatning alohida jozibador jihati hisoblanadi. Xiva shahridagi tarixiy obyektlar va boy madaniy meros sayyohlik infratuzilmasiga sarmoya kiritish uchun barqaror talab hosil qiladi. Uchinchi jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, Xiva shahri viloyat investitsiyalarining eng katta ulushini o'ziga jamladi [12], ushbu holat turizmning investitsion o'sishdagi yetakchi rolini tasdiqlaydi. Mehnat resurslarining yetarliligi va tadbirkorlik faolligining ortishi bu omillarni to'ldirib, investitsiya loyihalarini malakali kadrlar bilan ta'minlaydi.

Xorijiy sarmoyaning kengayib borayotgan roli viloyat salohiyatining tashqi bozorda e'tirof etilayotganini ko'rsatadi. 2024-yilda xorijiy investitsiya va kreditlarning jami investitsiyalardagi 56,2 foizlik ulushi [11] hamda milliy miqyosda to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning 1,5 baravar o'sishi [14] hududlar uchun qo'shimcha moliyaviy resurs oqimini shakllantirdi. Xorijiy manbalarning ortishi zamonaviy texnologiyalar, boshqaruv tajribasi va bozorlarga chiqish imkoniyatlarini birga olib keladi hamda viloyat salohiyatining sifat jihatidan boyishiga xizmat qiladi.

Umumlashtirilgan holda, viloyat investitsiya salohiyati bir necha oʻzaro bogʻliq omilning uygʻunligidan tashkil topadi: qulay geografik-tranzit joylashuv va transport infratuzilmasi, agrar-sanoat resurs bazasi hamda toʻqimachilik xomashyosi, Xiva atrofidagi turizm-madaniy meros salohiyati va faol mehnat resurslari. Ushbu omillar moliyalashtirishning kengayib borayotgan markazlashmagan va xorijiy manbalari orqali harakatga keladi hamda yangi ishlab chiqarish quvvatlari, bandlik, sanoat diversifikatsiyasi va hududiy raqobatbardoshlik koʻrinishidagi natijalarga aylanadi. Yaratilgan natijalar qayta investitsiyalash orqali salohiyatning kengaytirilgan takror ishlab chiqarilishini taʼminlaydi. Ushbu bogʻlanishlarning yaxlit tasviri 1-rasmda keltirilgan.

1-rasm. Xorazm viloyati investitsiya salohiyatining tarkibiy modeli¹

XULOSA VA TAKLIFLAR

Oʻrganish natijalari Xorazm viloyatining investitsion salohiyati mustahkam va oʻsish tamoyili barqaror ekanini koʻrsatdi. Asosiy kapitalga investitsiyalar soʻnggi yillarda yuqori surʼatlar bilan kengayib bordi: 2023-yilda xorijiy sarmoya oqimi 130,1 foizga, 2024-yil boshida umumiy investitsiyalar 137,0 foizga oʻsdi, yil yakunida xorijiy investitsiya va kreditlar ulushi 56,2 foizga yetdi, 2025-yilda esa oʻsish surʼati 134,9 foizni tashkil etdi. Yilning toʻqqiz oyidagi 17,2 trln soʻmlik hajm oldingi yilning butun darajasidan yuqori boʻlib, faollikning jadal kuchayganini tasdiqladi. Milliy miqyosdagi uch baravarlik oʻsish va xususiy hamda xorijiy manbalarning ustuvorligi viloyat uchun qulay tashqi muhit yaratdi. Moliyalashtirishda bozor manbalarining yetakchiligi jarayonning barqaror tijoriy zaminini shakllantirdi.

Aniqlangan tamoyillar zaminida quyidagi amaliy takliflar shakllantirildi. Birinchidan, viloyatning agrar-sanoat va toʻqimachilik resurs bazasiga tayangan holda qayta ishlash tarmoqlariga yoʻnaltirilgan investitsiya loyihalarini kengaytirish, xomashyoni tayyor mahsulotga aylantirish darajasini oshirish maqsadga muvofiq. Ikkinchidan, xorijiy sarmoyaning yuqori ulushini saqlab qolish va oshirish uchun

¹ Manba: muallif tomonidan rasmiy statistik maʼlumotlar asosida ishlab chiqilgan.

investorlarga xizmat ko'rsatishning yagona tizimini mustahkamlash hamda tayyor investitsiya maydonchalarini oldindan shakllantirish samara beradi.

Uchinchi, Xiva madaniy merosiga asoslangan turizm infratuzilmasiga sarmoya jalb etish viloyat iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish va barqaror daromad manbalarini kengaytirishga xizmat qiladi; bunda shahar va tumanlar o'rtasidagi taqsimotni muvozanatlashtirishga e'tibor qaratish o'rinli. To'rtinchi, markazlashmagan moliyalashtirishning ustuvorligini hisobga olib, mahalliy tadbirkorlik subyektlarining kredit va kapital resurslariga kirishini yengillashtirish investitsiya faolligini yanada oshiradi. Beshinchi, transport-tranzit joylashuvni ishga solgan holda logistika va infratuzilma loyihalarini rivojlantirish viloyatning investitsion jozibadorligini kuchaytiradi.

Olingan xulosalar viloyat investitsiya salohiyatini baholashning nazariy va amaliy jihatlarini bog'lash imkonini beradi. Nazariy jihatdan salohiyat imkoniyatlar tarkibi va ularning natijaviy ko'rsatkichlar bilan bog'liqligi orqali baholanadigan dinamik tushuncha sifatida namoyon bo'ldi; amaliy jihatdan esa asosiy kapitalga investitsiyalar dinamikasi ushbu salohiyatning faol ishga solinayotganini o'lchovchi ishonchli ko'rsatkich bo'lib xizmat qildi. Rasmiy statistikaga tayangan holda olib borilgan baholash mahalliy iqtisodiy siyosat qarorlarini dalillar bilan asoslash uchun amaliy asos yaratadi.

Oltinchi, hududlar kesimidagi ochiq statistik ma'lumotlardan muntazam foydalanish investitsiya jarayonlarini o'z vaqtida kuzatish va boshqaruv qarorlarini dalillarga tayanib qabul qilish imkonini beradi. Taklif etilgan yo'nalishlar viloyatning mavjud imkoniyatlarini to'liqroq ishga solishga, investitsiya oqimlarining barqaror o'sishini saqlab qolishga va uning respublika iqtisodiyotidagi o'rnini bosqichma-bosqich mustahkamlashga xizmat qiladi. Xorazm viloyatida so'nggi yillarda erishilgan natijalar ushbu yo'nalishdagi keyingi sa'y-harakatlar uchun ishonchli zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabr O'RQ-598-son "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni <https://lex.uz/docs/-4664142>
2. Statistika: qaysi hududlar eng ko'p investitsiya jalb qildi. Kun.uz, 03.11.2025. <https://kun.uz/news/2025/11/03/statistika-qaysi-hududlar-eng-kop-investitsiya-jalb-qildi>
3. O'zbekiston iqtisodiyoti 2025 yilda 7,7 foizga o'sdi. Kun.uz, 23.01.2026. <https://kun.uz/news/2026/01/23/ozbekiston-iqtisodiyoti-2025-yilda-77-foizga-osdi>
4. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Investitsiyalar (rasmiy statistika, ochiq ma'lumotlar). <https://www.stat.uz/uz/rasmiy-statistika/investments>
5. Narmetova D.A. Xorazm viloyati iqtisodiy salohiyatini baholash va uning mintaqa raqobatdoshligiga ta'siri. Innovations in Science and Technologies. <https://innoist.uz/index.php/ist/article/view/1496>
6. Mintaqa iqtisodiy salohiyatdan foydalanish samaradorligini oshirish usullari. Innovations in Science and Technologies, 2026. <https://innoist.uz/index.php/ist/article/view/1536>

7. Viloyatlararo investitsion farqlar va rivojlanish imkoniyatlari: statistik modellashtirish asosida. ResearchGate.

https://www.researchgate.net/publication/398825326_VILOYATLARARO_INVESTITSION_FARQLAR_VA_RIVOJLANISH_IMKONIYATLARI_STATISTIK_MODALASHTIRISH_ASOSIDA

8. Xorijiy va ichki investitsiyalarning Buxoro viloyati iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri. Studying the Progress of Science and Its Shortcomings. <https://esiconf.org/index.php/SPOFS/article/view/4065>

9. Mamlakatga investitsiyalar oqimini rivojlantirish maqsadida ixtisoslashgan hududlarni jalb qiluvchanligini oshirish. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. https://www.researchgate.net/publication/380508471_MAMLAKATGA_INVESTITSIYALAR_OQIMINI_RIVOJLANTIRISH_MAQSADIDA_IXTISOSLASHGAN_HUDUDLARNI_JALB_QILUVCHANLIGINI_OSHIRISH

10. Asosiy kapitalga kiritilayotgan investitsiyalar tahlili (Navoiy viloyati misolida). Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 2025. https://www.researchgate.net/publication/398369945_ASOSIY_KAPITALGA_KIRITILAYOTGAN_INVESTITSIYALAR_TAHLILI_NAVOIY_VILOYATI_MISOLIDA

11. Xorazm viloyati statistika boshqarmasi. Rasmiy sayt (asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar; xorijiy investitsiya va kreditlar). <https://www.xorazmstat.uz/uz/rasmiy-statistika/investments>

12. Xorazm viloyati statistika boshqarmasi. Xorazm viloyatida asosiy kapitalga investitsiyalar (2024-yil yanvar-mart, shahar va tumanlar kesimida). <https://www.xorazmstat.uz/uploads/press-reliz/2024/03/Invest.pdf>

13. Xorazm viloyati statistika boshqarmasi. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hisobidan asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar (2023-yil yanvar-dekabr). <https://www.xorazmstat.uz/uz/matbuot-markazi/boshqarmayangiliklar/13681-to-g-ridan-to-g-ri-xorijiy-investitsiyalar-hisobidan-asosiy-kapitalga-o-zlashtirilgan-investitsiyalar-2>

14. O'zbekistonning yarim yillik makroiqtisodiy ko'rsatkichlari; investitsiya oqimlari tahlili. Gazeta.uz, 23.10.2025. <https://www.gazeta.uz/oz/2025/10/23/investments/>

15. Investments in fixed capital of the Republic of Uzbekistan in 2024. Invexi. <https://invexi.org/press/investments-in-fixed-capital-of-the-republic-of-uzbekistan-in-2024/>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:
Ingliz tili muharriri:
Rus tili muharriri:
Musahhih:
Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Karimova Shirin Zoxid qizi
Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, aprel, 4-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan C-5669517 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. Litsenziya raqami: №240874

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: 9710. ГОСТ 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621